

dustrialism. Eller hur skall, för att ta upp ett annat av Toynbees exempel, den moderna demokratis uppkomst i England, Frankrike och USA kunna förstås utan kännedom om de antika förebilder som ständigt återopades? Hela Toynbees bevisning är oroande: han betonar med stor skärpa att den som vill studera England måste veta något om Frankrike, men går förbi den sats han från sina utgångspunkter behöver bevisa, nämligen att den som vill studera England inte behöver veta något om Indien.

Hittills har likväl Toynbee följt det sunda förnufts linje, även om det är ett sunt förnuft på avvägar. Men inom kort förändras helt perspektivet. Under skildringen av kulturerna undergår dessa en förvandling. Från att vara en smula konstigt använda hjälpbegrepp blir de ett slags varselser med egna syften och lagar, inte olika Hegels folkandar eller den Spenglerska spekulations övermänniskliga väsenden. En ny definition på kultur ersätter den ursprungliga. Alla kulturer är "representanter för en bestämd art och är verksamma för ett och samma syfte". Jag skulle vilja säga, skriver Toynbee i ett annat sammanhang, "att var och en av dessa kulturer, medan den är i verksamhet, utgör ett speciellt försök till ett enda stort allmänmänskligt företag, eller, när den betraktas sedan dess verksamhet är till ända, är ett speciellt exempel på en enda stor allmänmänsklig erfarenhet." Då Toynbee uttalar detta säger han sig använda "människliga" ordalag; detta uttryckssätt tycks innefatta den

reservationen att han definierar ordet kultur på det sätt som för vanlig mänsklig betraktelse är naturligt. Men denna "människliga" synpunkt blir alltigenom Toynbees egen, den blir hans krycka på vägen till mystiken.

Motsägelsen på denna avgörande punkt leder till ständiga svårigheter. Toynbee är osäker om hur många kulturer som existerat och nu existerar. Inget är naturligare, om man utgår från common sense-definitionen, men intet är orimligare enligt den definition som i kulturen ser en klart avgränsad, individualiserad form för mänsklig samlevnad. Då kulturen används som enhet i skildringen av den mänskliga utvecklingen, i stället för folket eller klassen, blir det likaledes rimligt enligt den förstnämnda bestämningen, men godtyckligt enligt den sistnämnda. Värre är dock att själva definitionstekniken gör det möjligt för Toynbee att någorlunda fritt bestämma vad han skall kalla kultur. Cirkelbeviset ligger nära: en kultur kännetecknas av vissa tendenser och lagar; de företeelser hos vilka jag finner dylika tendenser och lagar kallar jag nämligen kulturer.

Hela Toynbees arbetsmetod kännetecknas av samma svaghet. Med några förnuftiga, nästan förnumstiga ord tar han oss vid handen, men om vi följer med är vi snart inne i en snärskog av odefinierade begrepp, cirkelbevis, ren metafysik och antiintellektualistiska besvärjelser, för att till slut hamna i det mörker där det blott gäller att tro vägvisarens ord. Och Toynbee är en lika suggestiv som gäckande vägvisare; mystiken mjukas upp med lekfullt skeptiska reflexioner, ty hans tro är stark nog för att tillåta skämt och någon ironi.

Herbert Tingsten

Isoleringspolitiken i återvändsgränd

Två förutsättningar har, direkt eller indirekt, godtagits av nästan alla deltagare i den svenska utrikesdebatten under det senaste året. En är att våra utsikter att stå utanför ett framtida världskrig är synnerligen små. Den andra är att vi inte kan tänkas bli deltagare i ett sådant krig på rysk sida; det vore, enligt allas uppfattning utom kommunisternas, orimligt att Sverige under några förhållanden skulle hjälpa den regim vars seger under alla förhållanden måste leda till den svenska frihetens undergång. Med detta erkännande är neutraliteten i äldre mening redan uppgiven, ty neutraliteten måste, om den svårt kränkes, förvandlas i krig mot den kränkande, alltså i detta fall eventuellt ett krig mot västmakterna som Rysslands bundsförvant.

Utifrån denna insikt har man kommit till skilda slutsatser. Anhängarna av samverkan väster ut har ansett att vi på denna väg kan säkra oss snar och effektivt hjälp mot ett ryskt angrepp, vare sig det riktas blott mot Sverige eller är en strategisk detalj i ett världskrig, att vi därigenom bidrar till upprättande av en stabil och stark front mot fortsatt rysk aggression och att det totala resultatet sålunda blir en viktig insats i strävandet att bevara freden. Anhängarna av neutralitet eller isolering har däremot framhållit att utsikten att få stå utanför vid ett världskrig, även om den är obetydlig, är mer värd än de garantier om understöd vid krig som kan vinnas genom en samverkan; de har också hållit före att en sådan samverkan i och för sig kan öka spänningen i världen och därför göra den konflikt ofrånkomlig som alla vill förhindra.

Skäl finns för båda dessa ståndpunkter, ehuru enligt Dagens Nyheters mening isoleringslinjen undergrävs av den faktiska utvecklingen och dess förespråkare i allt högre grad fått falla tillbaka på traditionsbundna föreställningar och rent önsketänkande. Denna uppfattning har — det är det väsentliga som i dagens läge skall understrykas — steg för steg vunnit terräng, icke blott i den allmänna opinionen, utan även i statsmakternas handlande. Vad som i februari var en svensk isoleringslinje hade redan i maj — genom regeringens initiativ till förhandlingar med grannstaterna — blivit en nordisk samarbetslinje; därmed var isoleringstanken i realiteten starkt

rubbad, dels därigenom att Sverige ersatts av Norden såsom tänkt neutral enhet, dels och framför allt därför att Norge och Danmark inom det nordiska blocket i vardande företrädde tanken på samverkan väster ut i en eller annan form.

De nordiska förhandlingarna ledde därför successivt till ytterligare modifikation av den svenska isoleringslinjen. Klart har detta framträtt i den s. k. Karlstadsplanen, som, enligt allmänt godtagna, ehuru icke officiella uppgifter, förutser begäran om leveranser av krigsmateriel från USA till de tre nordiska staterna och icke "utesluter" möjligheten av annan hjälp väster ifrån. Denna väg är emellertid, av officiella meddelanden från USA att döma, icke farbar, ty USA kräver för dylika leveranser en organiserad samverkan — vad man därmed avser är icke helt klarlagt.

Vad Sverige angår synes det uppenbart att man därmed successivt kommit så långt bort från den ursprungliga isoleringspolitiken att de ytterst tveklaktiga fördelar som denna kunde erbjuda helt gått förlorade. Om vi sluter oss samman med Norge och Danmark, vilkas västorientering är ostridig, och om vi tillsammans med dessa stater erhåller hjälp i form av krigsmateriel, är vår ställning i verkligheten klar. Tror någon att den ryska statsledningen efter detta tänker sig att ett skandinaviskt förbund kan och vill "försvara sina portar" åt alla håll i ett eventuellt krig? Det är typiskt att svenska tidningar, som står fast vid isoleringstanken söker övertyga oss om att vi under alla förhållanden får vapen från USA, därför att Sverige kommer att tjänstgöra som ett skydd för Norge mot Ryssland. Vi skall alltså be USA om vapen i egen skap av Norges hjälpare, men samtidigt söka inbilla Ryssland att Norges anslutning väster ut inte skulle rubba vår neutralitet! Ett sådant spel kan man i lyckliga fall och under förutsättning av djup sekretess bedriva genom viskande och andtydande diplomater; i ett fritt land med en fri press går det inte.

Låt oss se saken också från en annan synpunkt. Norden behöver krigsmateriel från Väster. Det är möjligt att erhålla sådan under förutsättning av ett avtal som garanterar även annan och mera verksam hjälp. Skall vi då — utan att ens ingå

Kulturernas uppkomst enligt Toynbee

på förhandlingar — säga nej till både vapen och understöd i annan form? På en sådan politik, som rent av vägrar att diskutera kärnfrågan med västmakterna, har vi bokstavligt alltså förlora men ingenting att vinna. Dess enda konsekvens kan bli en isolering, vida fullständigare än den som neutralitetspolitiken ursprungligen förutsatte — en isolering som innebär motsättning både till Norden och Västern.

Enligt den amerikanska senatens Vandenberg-resolution skulle i regionala avtal sammanslutna stater kunna erhålla garantier om hjälp från USA. Sedermera har det sagts att sådana garantier skulle ges blott vid ömsesidighet — icke ömsesidighet i den meningen att vederbörande stater skulle lova hjälpa USA vid alla konflikter, utan i den meningen att vissa motprestationer krävdes av de "garanterade" staterna. Här föreligger en given bas för förhandlingar. Vad som behövs är en uppgörelse, en kompromiss som tillfredsställer både Sverige, Norge-Danmark och väststaterna. En sådan kompromiss kan utformas blott genom förhandlingar mellan alla parter. Om Sverige icke är med härpå, blir följden uppenbarligen att Norge-Danmark och väststaterna förhandlar, medan Sverige ställs utanför.

Våra egna intressen, hänsynen till våra grannfolk och önskan att trygga freden hänvisar till denna väg. Om den ursprungliga isoleringspolitiken från i början av förra året ånyo upptas, är den oändligt mycket farligare än den då var.

Ansätser finns hos oss till en dålig praxis, enligt vilken avgående statsråd, dugliga eller odugliga, får en förvaltningspost som pension. I fallet Vougt har det tvärtom blivit så att statsrådsposten fått karaktären av pension. Det är ett ohållbart läge. Finns det inte någon sändebudspost, nog välbetald för att hr Vougt skall ta den och nog avlägsen och obetydlig för att hans placering inte skulle irritera vare sig här eller där? Hans fortsatta verksamhet som svenskt statsråd är inte bara en skandal, utan en allvarlig olägenhet — nästan vad som helst, även ett speciellt beslut om pension, vore att föredra.

HISTORIEN, med dess ström av händelser och handlingar, dess påverkningar från folk till folk och från tid till tid, förtäts hos Toynbee till berättelsen om tjugu kulturer, vilka var för sig betecknar en misslyckad ansträngning att nå ett allmänmänskligt resultat. Beviset för att dessa kulturer är avgränsade och likartade enheter skall levereras genom en skildring av deras uppkomst, växt och undergång. Men någon sådan skildring ges inte — den förutsättes i själva verket redan existera. Ty vad Toynbee presterar är en framställning av de olika stadierna i den utveckling som säges vara typisk för alla kulturer. Han tar, exempelvis, upp frågan om kulturernas uppkomst och löser den genom att ge ett tvärsnitt från olika kulturer. Med denna metod, enligt vilken kulturerna blott används som material för underbyggandet av en tes, bortskymmes svårigheten att bevisa själva tesen, ty vad som skulle bevisas, nämligen kulturernas existens icke blott som historiska hjälpbegrepp utan som ett slags övermänskliga enheter, förutsättes i Toynbees redogörelse. De sakuppgifter som för honom ter sig som bekräftelser på en fastslagen sanning blir för läsaren därför endast illustrationer till en tvivelaktig tes.

Saken blir klarare om vi stannar vid Toynbees framställning av kulturernas uppkomst. Han berör först vissa försök att lösa detta problem. Med all rätt utdömer han de teorier som velat finna förklaringen i rasen, respektive i den för mänsklig odling lätt tillgängliga omgivningen. Genom att ge intrycket av att dessa orimliga hypoteser är de enda som framlagts underlättar han godtagandet av den egna tankegången, ett — säkerligen omedvetet — knep som ofta återkommer hos Toynbee, vilken nästan aldrig polemiserar annat än mot galningar. Den närliggande och väl av de flesta godtagna tankegång som utvecklat t. ex. av den amerikanske antropologen Boas blir alls icke omnämnd. Enligt Boas är det absurt att tänka sig ett kulturellt framåtskridande (naturligtvis är det här ej fråga om kultur i Toynbees speciella mening) som resultatet av en bestämd faktor; det är fråga om ett samspel mellan läge, klimat, allmän kapacitet hos en grupp eller ett folk, insatser av speciellt intelligenta personer och rent tillfälliga sammanträffanden —, och något bestämt och generellt kan härom icke ut sägas.

Toynbee kommer däremot, ledd på spåret av några ord ur Goethes "Faust", till slutsatsen att lösenordet för kulturernas uppkomst är "challenge and response", utmaning och svar. Den delvis rent religiöst-mystiska motivering för denna uppfattning som Toynbee ger skall här förbigås. Vad han i sitt mera världsliga resonemang menar är i första rummet att den ansträngning som kulturskapandet innebär preseras vid ett visst motstånd, vid vissa svårigheter. I ett avsnitt ger han en rad exempel som